

LA MALEÏDA CONJUNCIÓ DELS ELEMENTS I LA MAGNITUD DE LA CATÀSTROFE

Lluís Viladrich

Per fer un guisat es necessiten un pilot d'ingredients, tothom ho sap. Semblantment, perquè s'arribi a produir un gran incendi, cal que conflueixin un conjunt de circumstàncies. Tant en un cas com en l'altre, ha d'estar tot a punt, ha d'estar tot a l'abast.

En el cas d'un incendi forestal de grans proporcions com el del juliol de 1994 és imprescindible que hi hagi boscos per cremar en un estat adequat; que s'origini un focus de foc en un indret propici; que les condicions de propagació siguin favorables, i que els mitjans d'extensió d'intervenció ràpida disponibles siguin massa limitats.

Els boscos i el seu estat

Començarem per recordar que segons les dades del DARP, globalment, l'any 1984, 10 anys abans del foc, el Bages era la 1a. comarca en superfície forestal arbrada de Catalunya i el Berguedà, la 3a.; que el bosc era majoritàriament de coníferes, un dels més inflamables; que hi havia un gran excedent de fusta per explotar; que el bosc

cobria una enorme extensió sense massa barreres com ara prats o camps, i que, a conseqüència de les condicions meteorològiques dels últims mesos, es trobava extremadament sec.

Segons Ramon Folch, la situació dels nostres boscos era molt pitjor que als anys 40 o 50, època en què començà el procés d'abandó de l'espai forestal, i dir que els boscos estan bruts no significa altra cosa que es troben carregats de llenya. Ell és de l'opinió que per eliminar aquesta sobrecàrrega de combustible el que cal es treure la llenya del bosc com es feia abans, no pas les plantes del sotabosc com alguns creuen.

En relació a les condicions meteorològiques pot resultar interessant comparar el climograma de Serrateix, a grans trets representatiu del clima de l'àrea cremada, amb les dades de la taula 1. És fàcil d'apreciar que si bé al juliol-agost té lloc un període de sequera, aquest és produït després d'un maig i juny notablement plujosos. El 1994, en canvi, les precipitacions totals recollides foren molt inferiors a les habituals, en alguns indrets per sota del 50%.

TAULA 1: PRECIPITACIONS ACUMULADES ENTRE EL GENER I EL JUNY DE 1994

Estació	P/mm	% respecte la mitjana (anys)
Berga	261,7	61,3 (61)
Ferreres	188,2	56,7 (4)
Borralleres	236,7	73,2 (8)
Serrateix	149,4	56,2 (15)
Casserres	165,2	42,9 (25)

El focus del foc

El focus d'un incendi pot tenir orígens molt diversos. Un dels principals focus de l'incendi del Baix Berguedà es produí a Gargallà, sembla que a conseqüència de les guspíres que saltaren d'un cable en mal estat de la xarxa elèctrica.

Una de les notícies publicades a «El País» del 20 de setembre de 1994 que porta per titular «Un laboratorio de Industria confirma que las deficiencias en la red eléctrica provocaron el incendio del Berguedà» explicita tres tipus d'anomalies a l'esmentada xarxa en el punt on començà el foc: manca de manteniment, cables molt antics i mesures de seguretat deficientes en les instal·lacions.

Un altre diari, «El Periódico» del 12 de juliol de 1994, en un article intitulat «Un chispazo incendió el Berguedà», detalla que segons l'informe elaborat per la Policia Judicial de la Guardia Civil, tot va començar quan a la 1 del migdia unes guspíres que saltaren de la línia de baixa tensió que va de Cardona a Montmajor, a conseqüència d'una sobrecàrrega, van encendre un camp de civada.

A Catalunya, s'estima que els incendis provocats per les línies elèctriques són de l'ordre 7'5 % però que arriben a afectar el 34'5 % de la superfície cremada. De fet, només FECSA té 22.000 km de línies elèctriques, 10.000 dels quals travessen zones forestals.

Sobre la propagació del foc

Les condicions de propagació no podien ser més extremes. Tothom deu recordar que feia moltíssima calor i que el ponent bufava sec com una mala cosa.

Per la nostra part, hem intentat esbrinar fins a quin punt era crítica la situació servint-nos de les dades meteorològiques disponi-

bles, i podem assegurar que la claredat dels resultats ens sorprengué.

Tota vegada que les temperatures altes i les humitats relatives baixes són les condicions més idònies per a desencadenar la ignició, vam optar per representar en una mateixa gràfica aquestes dues variables (amb una tria arbitrària d'escalas, però, al nostre criteri, prou adequada als valors que s'havien enregistrat). L'obertura que badaven o obrien les corbes corresponents a ambdues variables ens suggerí de seguir una finestra representativa de l'amplitud de risc. La posterior representació a la mateixa gràfica de la intensitat del vent ens assenyalà la penetració dels cops de vent dins de la boca de risc, fet fàcilment interpretable com un sever agreujament del risc dibuixat d'antuvi.

La comparació de les gràfiques 2 i 3, corresponents respectivament al 4 de juliol de 1994 i 1995, posa de manifest que un any després del gran foc, la situació era radicalment diferent, fins i tot anòmala per l'època de l'any, una prova més de la principal característica del clima mediterrani: la irregularitat.

moments d'una manera ràpida i contundent i això féu que ja no tingués aturador. Creiem sincerament que, perduda l'oportunitat d'un atac inicial, per molts mitjans que hi haguessin hagut, la ràpida progressió cap a llevant del «complot» rabiós de les flames havia esdevingut ja incontrolable.

Una altra història fou el que succeí després, al llarg d'aquella llarga setmana d'impotència, angúnia i sofriment, abandonats tots plegats a la nostra dissort. Pensem que la següent cronologia de la lluita antiaèria, manllevada d'un article publicat el 10 de juliol de 1994 a «Regió-7» serà prou aclaridora:

- dilluns: es demana ajut aeri, però no arriba
- dimarts: es repeteix la sol·licitud, sense resultat
- dimecres: al Baix Berguedà es poden fer algunes passades, amb poc èxit
- dijous: 1r. dia de combat aeri intens, s'aconsegueix controlar alguns fronts
- divendres: 2n. dia de combat aeri intens, el control esdevé total
- dissabte: focs acabats

Fixem-nos bé: el dijous fou el 1r. dia de combat aeri. Què hauria passat si hagués

meridionals, palesen, al nostre entendre, una clara manca de mitjans al mateix temps que un greuge comparatiu.

La magnitud de la catàstrofe

Analitzades les causes, és hora de referir-nos al que es va perdre.

La nostra intenció inicial era dedicar un article sencer en aquest tema, però les dificultats en l'obtenció d'informació ens n'han fet desistir.

El 17 de juliol de 1995 l'Àmbit de Recerques del Berguedà féu una sol·licitud exhaustiva, formal i per escrit, d'informació al DARP i a finals de setembre rebérem la resposta des de la Direcció General de Medi Ambient. S'hi adjuntaven les superfícies afectades pel foc de cada municipi de la comarca i res més.

Per una altra part, l'Àmbit s'adreça a tots els ajuntaments afectats amb el mateix objectiu, i únicament rebé resposta dels de Puig-reig, Cercs, Àvia i Casserres.

Quant a la superfície cremada, hem de dir que segons les dades oficials facilitades per la Generalitat, les 25.030 ha devastades pel foc representen ni més ni menys que el 21 % de la superfície comarcal, i que la superfície forestal perduda, que comprèn boscos, matolls i pastures, arriba a les 16.200 ha (13'7 %) mentre que la superfície no forestal (conreus) cremada supera les 8.800 ha (7,5 %).

Per municipis, els que han perdut més bosc en termes absoluts són Sagàs, Viver i Serrateix i Montmajor. Pel que fa a l'extensió dels conreus, els més perjudicats han estat Sagàs, Casserres, Montmajor i Puig-reig.

A tot això caldria afegir-hi les pèrdues degudes al bestiar, coberts, cases i altres edificis, maquinària, vehicles, etc., i això només en el vessant econòmic.

El que no s'ha cremat

A l'interior de l'àrea cremada i a l'espai comprès entre aquesta i els límits comarcals al sector sud, s'han salvat un seguit de topants i illes de diferent extensió que, a grans trets, són les que es relacionen tot seguit:

- de la ctra. de Gironella a Prats en avall, tot el vessant est de la riera de Merlès llevat de certs topants de la бага de Ginebret
- l'interfluvi Llobregat-Merlès al sud de cal Pallot
- sectors del Grapal, Merola i la Garsa, al vessant oest del Llobregat i al sud de Puig-reig.

TAULA 2: EFECTIUS CONTRA-INCENDIS PER A L'ESTIU DE 1994
(Dades extretes del "Regió 7" del 17-06-94)

Comarca	Efectius humans	punts fixos de guaita	voluntaris forestals	patrulles d'agents rurals	bases de grups d'intervenció immediata
Bages	125	6	30	3	3
Berguedà	73	2	6	2	0
Solsonès	82	2	14	1	1
Alt Urgell	149	1	3	1	0
Cerdanya	57	1	16	2	0
Baix Llobregat	242	0	46	0	0

Els mitjans d'extinció

Els mitjans d'extinció de tota mena es demostraren insuficients en tot i per tot a nivell de Catalunya.

Són molts els pagesos que ens han comentat que quan van veure indicis de foc a ponent, en alertar-ne, els respongueren que estessin tranquils, que el foc era lluny, a Gargallà. A quarts de quatre, molts d'ells estaven envoltats per les flames.

El foc no es va poder atacar en els primers

arribat dilluns? El que és evident és que les prioritats no eren al Berguedà sinó en d'altres indrets; que als qui podien decidir, al Berguedà no se'ls cremava res.

Els boscos de les rodalies de Viver i Serrateix i de la Quar no havien d'haver cremat. La seva pèrdua no es pot atribuir ni a les condicions meteorològiques ni a cap altra causa que no sigui la negligència.

Les dades de la taula 2, tenint en compte la superfície forestal del Berguedà i el marcat caràcter mediterrani dels seus antics boscos

- una part del pla de Viver, baga de les Sitges i Bescs

- sector SE de Serrateix

- rodalies del Molí de Vilajusana, a la riera de Navel

- pla de Montmajor

- sector llevantí de Casserres

- rodalies de cal Bassacs

- alguns topants entre Gironella i Olvan, sobretot al sud de la ctra. de Prats

- voltants de Malla, a Sagàs

- Sorba, Aguilar del Sunyer i la part de Gargallà situada a l'oest de la ctra. de Cardona

- sector de St. Feliu de Lluelles

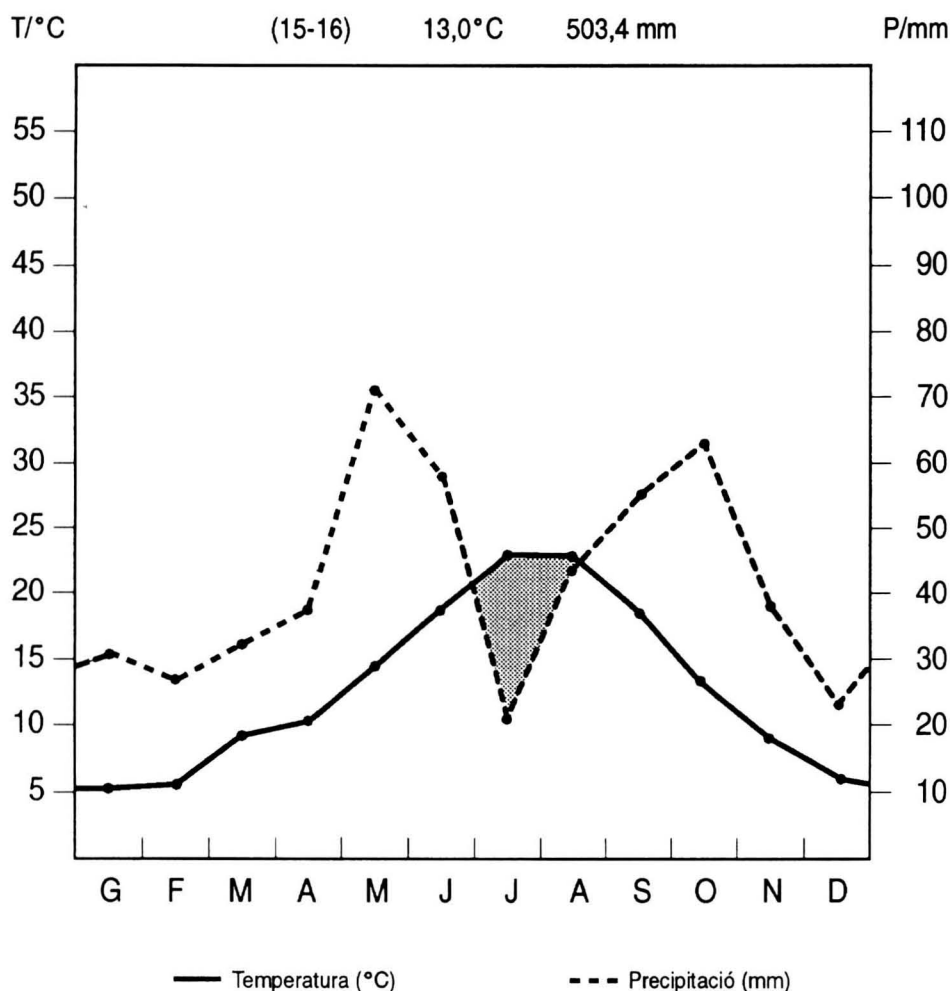
I a més a més, multitud de petites clapes no apreciables, a partir de la fotografia de satèl·lit que hem fet servir, per qüestions de resolució

Lluís Viladrich

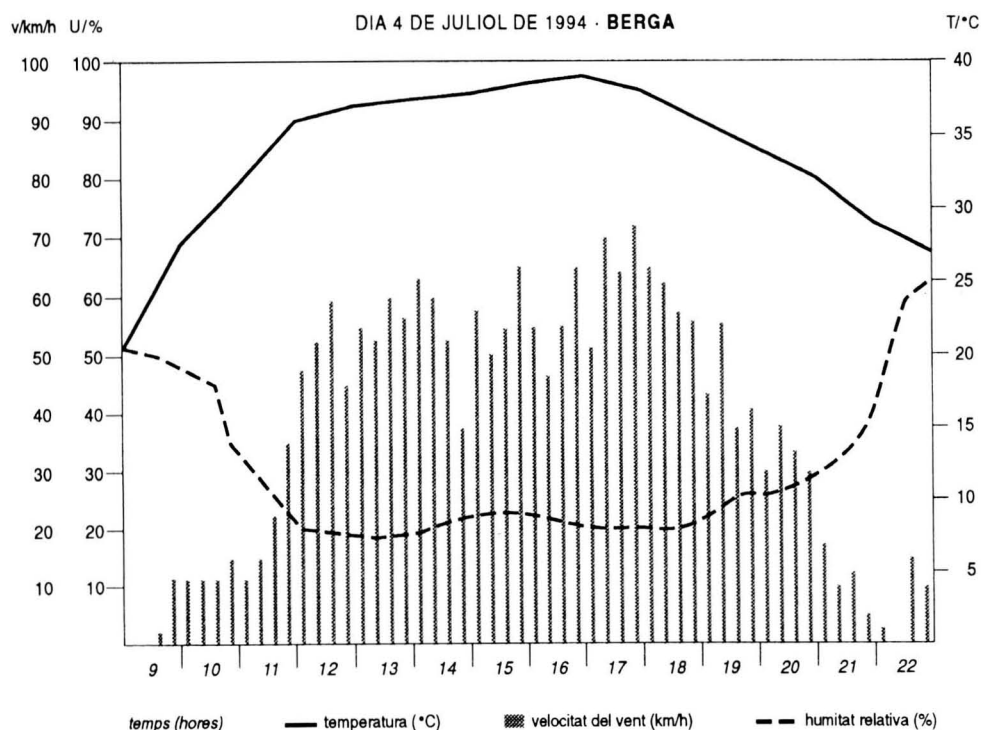
TAULA 3: RELACIÓ DE LES SUPERFÍCIES CREMADES PER MUNICIPIS

Municipi	Ha Arbrades	H. No Arbrat	Ha Forestal	Ha No Forest
Avià	232,00	4,70	236,70	156,70
Casserres	819,60	31,90	851,50	1.290,40
Cercs	153,40	0,00	153,40	0,00
Gironella	64,20	57,30	121,50	315,60
L'Espunyola	394,90	57,50	452,40	538,10
La Quar	1.080,60	224,10	1.304,70	0,00
Montclar	1.162,80	10,00	1.172,80	773,90
Montmajor	1.878,10	460,40	2.338,50	1.079,80
Olvan	1.416,70	159,30	1.586,00	869,30
Puig-reig	823,40	488,00	1.311,40	1.025,90
Sagàs	2.331,10	342,10	2.673,20	1.757,90
Santa M. de Merlès	1.353,40	0,00	1.353,40	632,10
Viver i Serrateix	2.584,30	60,80	2.645,10	390,00
TOTAL:	14.304,50	1.896,10	16.200,60	8.829,70

SERRATEIX, 725 m

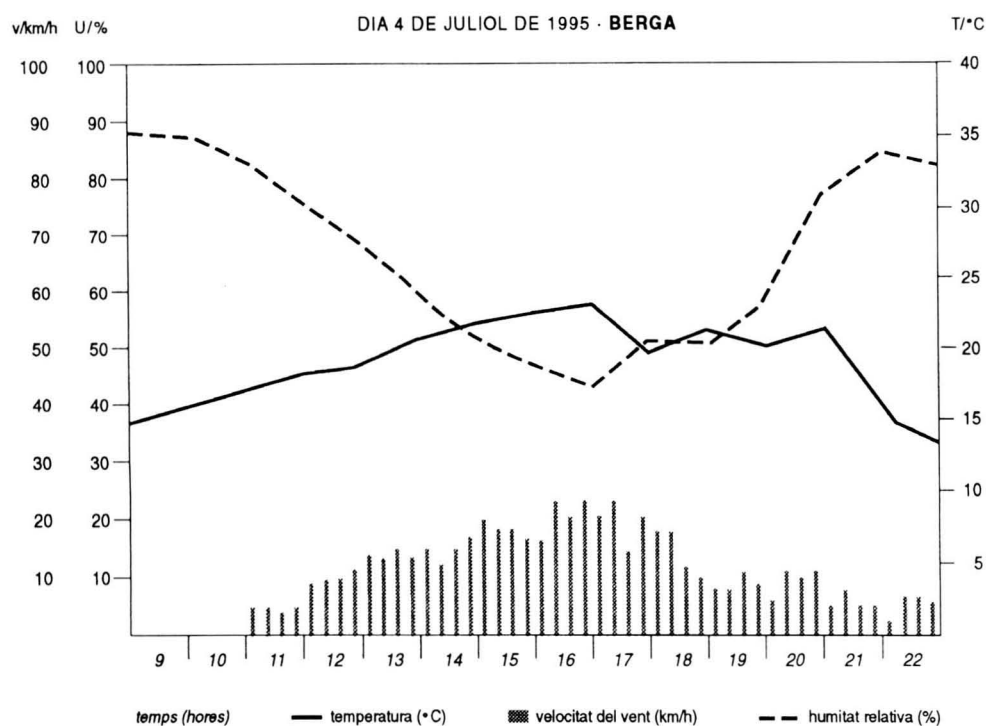

El climograma de Serrateix, que hem triat com a representatiu de l'àrea cremada, per la posició central que hi té aquest poble, posa de manifest l'existència, al pic de l'estiu, d'un període d'aridesa - destacat en color gris - molt característic del clima mediterrani.

Aquestes dues gràfiques il·lustren l'estat del temps del dia 4 de juliol de 1994 i de 1995.

A la primera, les temperatures i les humitats relatives «baden» una vasta obertura -representativa de l'elevat risc d'incendi- on, a més, «penetren», amenaçadores, les manxes de vent.

Contràriament, a la segona, tan sols s'hi entreobre un ull de curta durada alhora que el vent no és sinó moderat.

El perill de foc és, doncs, molt menor.